

APIE LAIKĄ IR ŽMONES

PAPILIO ARAS

Visa, kas negrįžtamai pasitraukia – laikas ir žmonės – nusidažo ypatingomis spalvomis. Kai pamanau apie laiką, man gaila jo, ir gaila ne dėl to, kad jisai nebegrįš, bet kad aš jojo, rodos, nemačiau. Kai prisimenu žmones – jų daugio jau nėra, – jaučiuosi kaltas, kad nemokėjau jų tinkamai pažinti ir įvertinti...

Mane imdavo juokas, kai mano senelis, baigdamas devintąją savo amžiaus dešimtį, sakydavo: „Ar seniai čia aš papravieniais be kelnių bėgiojau!..“ Keista toji žmogaus laiko nuovoka, ir kaip ji prasilenkia su laikrodžiu ir kalendoriumi.

Štai dabar žiūriu į amžinai nurimusio Kazio Binkio fotografiją ir matau jį basą einantį su meškere Daugyvenės krantu. Girdžiu jo ir savo balsą. Jis atsisėda ir traukia iš tarpupirščio rakštį. Kojos visos suskirdusios, subraižytos. Ir sakau jam:

– Žinai, Kazimierai, jei aš valdyčiau Lietuvą, tai uždrausčiau žmonėm vaikščioti basiem...

Jis į mane pažiūri ir sako:

– Eik tu! žmogus sukurtas vikšiot basas... Dievas vaikščiojo basas... apaštalai vaikščiojo basi... visi geri žmonės vaikščioja basi...

Tai pasakęs, jis vėl visu uolumu grūmėsi su rakščiu. Galop jis jį išplėšė. Toje vietoje išsiritu juodas kraujo rutuliukas. Jis jo net nenušluostė. Pakilo, paėmė meškere, ir abu filosofuodami brovėmės per karklų ir juodalksnių krūmokšnius...

Taigi kai prisimenu laiką, noriu visus tuos šaunius ir mielus žmones šaukti vardu, pavarde ir laipsniu.

Jie šiandien jau stovi debesyse. Stovi šalmuoti, žvilgančiais nertiniais šarvais, auksu adytomis kapomis ir olimpiškai giedriomis šypsenomis. Juos prisimenu kitokius: paprastus, graudžius, nerimtai linksmus, išdidžius, smarkius ir nusilenkusius iki žemės.

Kartą Šv. Petro aikštėje laukiau pasirodant balkone šventos atminties popiežiaus. Pro Maltos riterius, kardinolus, vienuolijų generolus, vyskopus, vėduotojus, po dideliu baldakimu ir aukšta tiara keturiese išnešė soste nusilpusį Bažnyčios Galvą. Ir man tada šovė mintis: ar nebūtų teatrališkiau, jei popiežius imtų ir pasirodytų kasdieniškoj eilinio kunigo sutanoj... Vargu, nes žmonės valdovus įpratę matyti iškilmingoj prabangoj ir didingose mizanscenose. Viena yra žmogus, kita pareigos. Menininkas visada žmogus, ir net kai vaidina, yra žmogus. Jų gyvenimas yra to paties meno dalis. Kai menininkas pasitraukia, atsiskiria gyvenimas nuo meno, kaip siela nuo kūno. Tada mes jų pasigendame.

Atsimenu Maironį, Jakštą, Tumą... Eidavo Maironis, Jakštas ir Karevičius per miestą ir kalbėdavosi. Jakštas vis tuo pačiu į vidurį nunešiotu batu, jog atrodė aulu, ne padu žemę mynė. Eidavo tiksliai, kaip laikrodžiai – vis tuo pačiu laiku ir tuo pačiu keliu, tik ne visada ta pačia kryptimi: arba alėja iki Karmelitų ir paskui panemune į senamiestį, arba – priešingai. Retai su jais tematydavai Tumą, kurs lėtam pasivaikščiojimui netiko: kol ta trejukė apeidavo miestą, jis būtų galėjęs tris kartus jį apibėgti.

Kas man tuose žmonėse, neišskiriant net kietų principų Jakšto, patiko, tai meilė jaunimui, tai deimančiųkų ieškojimas. Jaunimas visada buvo ir bus jaunimas. Jis visada guosis briedžiu girioje, nors

ne visi tą briedį pagauna: vieni pasitenkina žvirbliu rankoje, antri veltui vaikosi tą briedį visą gyvenimą, ir tik retas pačiumpa jį už ragų ir iki paskutinio atsidusimo galynėjasi su juo kaip Jokūbas su angelu. Ir kietasis Jakštas ieškojo deimančiukų, nors piestu stojo prieš naujovininkus, kurie lygiai kaip ir jis pats jungė matematiką su poezija. Vienas mokytojas man tvirtino, kad matematika esanti vienintelė moteris, kuri nemeluoja. Deja, ji nieko neturi bendra su ta nepastovia pliuške, kurią mes vadiname poezija. Dažnai žmonės neigia tai, ką gina. Nūnai Sruoga nuosaikus ir nekaltas novatorius, o kiek jis yra Jakštui kraujo prigadinęs! Argi tai ne Ekleziasto vėjai?..

Prisimenu visa tai, kad gyvenome dienas, kai buvo labai madingos ir gyvos srovės, niekas nenorėjo nuo gyvenimo atsilikti ir, anot Tumo, darė viską, kad tik būtų srovė. Tada buvo aiškios trys kartos: seniai, pusamžiai (radikalai ir konservatoriai) ir jaunuolynas. Didžiosios srovės šakojosi į sroves ir sroveles. Ir būti be srovės, tai lyg be galvos – pasimesdavai žmogus. Savo laiku man pačiam ir mano draugams bei priešams tai buvo didelė problema: kaipgi čia dabar visai be srovės? Stengiausi ir vos nepaklydau plačiose srovių ir srovelių žiotyse. Vargas buvo man ir recenzentams, bet pastarieji buvo vis dėlto guvesni už mane ir manyje gebėdavo rasti tokių srovių, apie kurias man nė nesisapnavo. Tiesa, ne visada jos tenkino mano godumą, bet džiaugiausi, kad štai va ir aš galėsiu galop numirti su šiaip taip priklijuota apykreive etikete.

Jei jaunimui tada srovė buvo pasididžiavimas ir ateitis, o gal ir pačios amžinybės laidas, tai senimui jos buvo tikros piktvotės ir širšių lizdai: vargas, jei jaunąjį paliesi, o dar didesnis vargas, jei jo nepaliesi, tai yra ignoruosi ir niekinsi, o tai būtų lygu, jei vyro akivaizdoje pati muštų meilužį, o ne jį patį. Palankiai atsiliepsi – bijo, nepalankiai – pavydi ir nori užpjauti. Jaunimas vaikščiojo palaidais apivarais ir sielojosi, kad niekas jų neužmina.

Atsimenu *Keturių vėjų* teismą didžioje universiteto salėje. Rūstus buvo prokuroras, prof. Mykolas Biržiška: nepasmerkė vėjiškumo, bet reikalavo nubausti vėjininkus iki gyvos galvos priverstiniais darbams *Keturių vėjų* galeroje. Aišku, nuteistieji buvo nepatenkinti sprendimu: piestu stojo Tarulis ir Binkis, jog aš, tada visai dar nežinomas fuksas, lyg nujausdamas savo garbingą ateitį ir misiją, pradėjau dairytis, kur artesnės durys, kad man, visai nekaltam, susipešusios šalys per klaidą sprando nenusuktų. Paužavo vėjai ir viesulu pro duris išėjo. Greičiausiai tulžies, apmaudo ir neteisybės užpilti žaliuoju vynu. Vėjininkai buvo pasišovę iš pašaknų viską pakeisti. Jie nesutiko net banaliai gerti. Išgalvojo „spaudynę“ (kai kas tą garbę priskiria vienam Antanui Bružui), kuri pergyveno vėjus ir gal pergyvens ir visus vėjininkus. Yra dalykų žemėje daug patvaresnių kaip literatūrinės mokyklos ir srovės!

Iš vėjininkų teismo išėjome drauge visi pjūvininkai: Juodelis, Miškinis ir aš. Nors Juodelis jau buvo parašęs savo deklaraciją: *Kodėl mums nepakeliui su K. Vėjais?*, bet mes jais grožėjomės ir gėrėjomės: turėjo talentų, ir visi žodžio užantyje ilgai neieškojo – kalbėjo kaip iš rašto. Vėjuose nebuvo nei šveplo, nei greblo: jie daug ir ilgai nekalbėjo. Gal tai ir priešinga granitininkams, kurių vadovas Juozas Keliuotis kalbėjo užsikirsdamas, sunkiai ir daug. Tai buvo šaunūs ir epiškai platūs laikai.

Į raštą bridau labai nenoromis ir su nepasitikėjimu. Teorijos ir mokyklos man nelipo. Jų net bijojau. Juodelis ilgai aiškino pjūvininkų genezę, prasmę ir tikslus. Girdi, tai būsiąs pjūvis skersai visą gyvenimą. Ir kai aš jam paabejojau, kad man vis neaišku, kur viso to ilgis ir plotis, be to, kad gal tik nagais kiek įdrėksime surembėjusią ir šeriuotą gyvenimo nugarą ir taip paliksime, kaip radome. Tai jam buvo tikras smūgis: „Jonai, – sakė jis, – tu skeptikas! Tu tik rašyk, o kitu aš pasirūpinsiu.“

Tas ramus, geras ir nuostabios ateities žmogus netrukus lūžo. Nieko taip sunkiai nepergyvenau, kaip jojo pakrypimą į kairę. Viso to paveiktas, parašiau savo desperatiškiausią *Imago mortis* ciklą.

Tai jis mane už skverno ištempė į raštų pasaulį. Kadaisė, dar penktoje klasėje, parašiau prozos puslapėlį, ir jis manęs nuo tos dienos neatleido: „Jonai, rašyk!“ Ir viską darė, kad rašyčiau. Net J. A.

Herbačiauską pasikvietė, kad nustatytų mano horoskopą, o horoskopas man nieko gero nežadėjo. Didysis burtininkas pasakė teisybę: mano stichija – ugnis ir vanduo, nei poezijai, nei praktiškam gyvenimui netinku. Būsiu, anot burtininko, kaip Petras Vaičiūnas, tik dar blogesnis. Mane tai pritrenkė ir drauge pradžiugino: vadinasi, nėra man ko veržtis į svetimas sritis. Bet Juodelis netikėjo nei burtininku, nei zodiako ženklais, o tik mano vieno žvaigžde, ir – neatleido.

Jis mane lankė, prašydavo nurašyti jam kiekvieną naują posmelį. Pasirodė, kad jis tai darė ne vien savo smalsumui ir malonumui, o tas eilutes skaitė visiems, ką tik sutikdavo. Kurį laiką dėl to net buvo manoma, kad tokio Kossu visai nėra, o kad visa tai rašo patsai Juodelis ir... mistifikuoja!

Kartą jis mane vidury naktų prikelia ir mieguistą purtydamas sako: „Jonai, rodžiau Binkiui, ir jis sako, kad tai velnias žino kaip stipru!“ Ir tai buvo kaip tik į *Eilėraščius* nepakliuvusios eilės:

*Rytą gėlės apsitaškė
Deimantų lašais,
O danguj kraujai ir vaškas,
Žaizdos ir šašai...*

Binkis man tada buvo patsai Helikonas, pati mūzų buveinė. Man tais laikais buvo du stabu: klase vyresnis Antanas Miškinis ir Binkis.

Universitete sutikau trečiafrontininkus. Talentas ten buvo tik vienas – Cvirka. Su juo kirsdavausi, bet tiktai sportui: kuris kurį nukalbėsime. Ideologiškai jis buvo silpnas, išsimokslinimas žemas (vargu ar jis buvo baigęs daugiau kaip vidurinės mokyklos keturias klases, bent to iš kalbos nesimatė), bet liežuvį turėjo gana smailą ir lankstų, ir galėdavo ištisas valandas kalbėti apie nieką.

Tai beveik ir visos pagrindinės to meto srovės. Jų pradžia – *Keturi vėjai*. Vėjininkai skelbė kovą „maironinei“ poezijai. Jaunieji manė, kad vėjininkai neapkenčia paties Maironio. Ir buvo susidariusi tokia jau beveik nuomonė, kad kiekvienas jaunas galėjo pasireikšti ir tapti moderniu bei sroviniu, tik nepalankiai atsiliepęs apie Maironį. Kartą toks Vl. Suchockis ironiškai atsiliepė apie Maironį Binkio akivaizdoje. Binkis įtūžo ir tarė: „Vaikine, mes nė vienas čia nesame verti nuvalyti Maironiui batų...“

Binkį iš matymo pažinojau dar gerai prieš *Keturių vėjų* pasirodymą. Matydavau jį elegantišką, aukštą, laibą, juodomis žvaliomis akimis praeinantį gatve: kartais vieną, kartais su kuo kitu. Niekas man jo nerodė: iš fotografijos atpažinau jį stovintį su šviesiu vasariniu apsiaustu ant Kauno geležinkelio stoties laiptų. Antrą kartą jį mačiau alėjoje einantį su Stasiu Santvaru: pastarasis uždėjo batą ant suolo briaunos ir jį rišosi, o Binkis, jo laukdamas, stovėjo, ir taip pirmą kartą susitiko mūsų akys. Aštrios ir kietos akys, lyg pasiruošusios kažką tramdyti. O kaip aš tada norėjau jo viską turėti: talentą ir išvaizdą, polėkį ir drąsą. Jis buvo lygiai šaunus ir didelis kaip ir visa tai, ką rašė.

Dar jaunas buvo legendarus. Tiesa, legendos buvo margos, dažnai nepalankios. Dalį jų jis pats bus apie save paleidęs. Mėgdavo ir iš savęs pasijuokti.

Kartą mudu lipome laiptais iš Putvinskio į Dzūkų gatvę. Jis man ir sako:

– Palauk, Jasiau (nežinau, kodėl jis mane lenkišku Jasium buvo praminęs), aš jau negaliu po tris laiptus žengti. Palipu, palipu, ir, žiūrėk, širdis jau kaip anties sparnas klapsi.

Atsakiau:

– Tu pas daktarą nueitum.

– Kad aš daktarui netikiu, – atšovė jis. – Dauguvietis juos visus apeina, o mano liga panaši, tai aš imu jo receptus ir gydaus... Tiesą pasakius, vieną puikų daktarą esu sutikęs Šiauliuose... Buvo taip: man reikėjo skubiai važiuoti į ūkį. Draugai palydėjo iki stoties bufeto. Ten paskutinį traukinį praleidome, ir reikėjo laukti rytojaus. Tai ką aš čia, sakau, dar grįšiu namo – stoty laukėme. Bet ir

pakeliui yra stočių: Palemonas, Jonava, Kėdainiai, Radviliškis... Ketvirtos dienos popietę prisikasiau iki Šiaulių. Bet jaučiu, kad mano širdis: eis, eis ir sustoja, eis, eis ir sustoja. Toliau keliauti neturėjau drąsos. Užėjau į viešbutį, atsiguliau ir paprašiau tarnaitės, kad man iš vaistinės atneštų valerijono lašų. Mergina pažiūrėjo į mane išpūstomis akimis ir, pasakiusi „gerai, pone!“, išėjo. Po minutės įėjo vyriškis ir žiūri į mane su nepasitikėjimu. Sakau jam: „Aš prašiau valerijono, ne tamstos.“ Tas atsakė: „Tamstai jau ne valerijono, daktaro reikia.“ Atsakiau: „Tik jau ne daktaro.“ Tasai paklausė: „Kodėl?“ O todėl, aš jam atsakiau, kad daktarais netikiu ir nenoriu jų matyti. Tas atšovė: „Bet čia mes, Šiauliuose, turime daktarą, kokio jūs dar nematėte... Galop jūs norite ar nenorite, tai man vis tiek, bet ir aš nenoriu, kad jūs mano viešbučiui bėdos padarytumėte.“ Tai pasakęs išėjo, ir po kiek laiko tikrai atėjo daktaras Jasaitis. Pažiūrėjo jis į mane ir sako: „Na, tai nekaip jaučiamės... Kas atsitiko?“ Nieko, sakau, neatsitiko, tik bevažiuojant pajutau, kad mano širdis, kaip į krantą išmestas ešerys, paspurda, paspurda ir nurimsta, paspurda, paspurda ir nurimsta. Prašiau panaitės valerijono, bet jus pašaukė. „Na, pasakykite man, kada jūs iš Kauno išvažiavote?“ Trečiadienį, pone daktare, pradėjau nedrąsiai atsakinėti į jo statomus klausimus. „O šiandien ar tik ne sekmadienis?“ Sekmadienis, kukliai atsakiau. „Tai nugeriat prie progos šiek tiek?“ Nugeriu, ką veiksiu n nugėręs, atsakiau. „Na, kiek, taip vidutiniškai?“ Pagalvojau, pasvarsčiau ir, trečdalį tiesos tesakydamas, pasakiau kiek. „O, tai jau savo davinį esate išgėręs. Daugiau – nė lašo!“ Daktare, sakau, tai vienintelis mano gyvenimo džiaugsmas. Jei aš to atsisakysiu, tai mano gyvenimas nustos savo prasmės. Daktaras pagalvojo ir tarė man rusiškai: „Susilaikykite, vardan būsimos girtuoklystės.“ Tas jo patarimas man taip patiko, kad aš tris dienas nė lašo burnon neėmiau...”

Kartą grįžome iš Klaipėdos. Buvome tik trise miegamajame skyriuje: aš, Miškinis ir Binkis. Turėjo ten būti ir Liudas Gira, bet šis, kaip paprastai, naktimis dingdavo. Literatūros vakaras šauniai praėjo. Net seimelio pirmininkas apsilankymu mus pagerbė. Santariečiai mus apgyvendino Viktorijos viešbuty, ir vaišino mus kaip įmanydami. Vienas kitas gal ir lašą viršaus buvo paėmęs, bet visi, rodos, buvome blaivūs, ir ne be pagrindo: reikėjo pasirodyti prieš mažlietuvius.

Miškinis tačiau atsigulė pradėjo trokšti. O jis, vargšas, kantrybe nepasižymėjo ir pradėjo šaukti: „Trokštu, Kazimierai Binki, trokštu! Jei tu man traukinys nerasi selterio bonkutės suvilgyti mano prie gomurio prikepusiam liežuviui, tai žinok, kad aš Kauno nepasieksiu ir mirsiu, kaip Lozorius (sic!) peklos pragare.“ Iš pradžių Binkis atsikalbinėjo: pavargęs ir miego norįs, bet Miškinis, matyt, tikrai ištroškęs, buvo tikrai įkyrus. Neapsikentęs Binkis išėjo ir po kiek laiko grįžo su dviem buteliais selterio ir sako: „Va, vienas tau, o kitas man su Jasium.“ Bet Miškinis tarė: „Ne! vienas man, kitas Jasiui, o tau – nieko.“ Paklausė Binkis: „O kodėl man nieko?“ Miškinis taip ir atšovė: „Todėl tau nieko, kad tu anais metais tyčiojaisi iš šitos Dievo dovanos.“ Binkis nustebo ir pasakė: „Kaip aš galėjau tyčiotis iš tokio gero daikto?“ Miškinis tarė: „Palauk, palauk, nugersiu gurkšnelį ir papasakosiu.“ Nugėrė jis du trečdaliu butelio ir pradėjo: „Anais metais tu, Bružas ir kiti gėrėte Kaune, bet tau Kaune gerti nusibodo. Tu pasiilgai gamtos, ir visi nuvažiavote į Birštoną. Ten vėl: geriat, geriat. Tik staiga tu sakai Bružui: „Antanai, kodėl čia nelyja?“ Bružas atsakė: „Taigi, Kazimierai, tikrai – kodėl čia dabar nelyja?“ Bet tu nerimsti ir sakai: „Bružai, aš noriu, kad lytų!“ Bružas atsakė: „Kazimierai, jei tu nori, kad lytų, tai pasišauk patarnautoją ir pasakyk jam, kad padarytų, kad lytų!“ Tu pasišaukei patarnautoją, pasakei, kad ateitų keturi su selterio sifonais ir purkštų ant skėčio, o jūs po tuo skėčiu sau geriate...“ Binkiui tai patiko, bet jis protestavo: „Eik, eik, neteisybė. Bet tie žmonės ir fantaziją turi, kurie tokias pasakas išgalvoja!..“ Miškinis tačiau kryžiuojosi, kad tai tikra tiesa ir kad jis dabar neturi teisės į selterį. Ir – nedavė...

Binkis buvo poetas iki kaulo smegenų. Tiesą pasakius, jo poetinis palikimas labai mažas: *Eilėraščiai, 100 pavasarių*, nors ir stiprus, naujas ir binkiškas, bet jame jau prasiveržia retorika ir maniera.

Ne Kirša, ne Sruoga, bet jis buvo ateinančių poetų stabas. Gal tik dvi pirmąsias knygas jis parašė reikalų nespaudžiamas. O reikalai jį spaudė, ir spaudė hidraulinio preso jėga. Bet jis į tuos dalykus žiūrėjo nerūpestingai ir linksmai.

Kartą jis mane pasikvietė pasikalbėti. Gyveno jis tada Aukštaičių gatvėje, priešais Vileišio aikštę. Atėjau, susėdome ir pradėjome ieškoti kalbos, šokinėdami nuo vieno klausimo prie kito. Dar mums tinkamai kalbon neįsitraukus, staiga kažkas paskambino. Binkio motina (o jo motina tai visa epopėja!) atidarė duris ir, palikusi svečių prieangy, įėjo susirūpinusi ir nusiminusi, ir savo pagarbiu ir motiniškai švelniu balsu tarė: „Kaziuk, čia vienas ponas tave nori matyti.“ Binkis manęs atsiprašė ir, neuždaręs durų, nuėjo su tuo „ponu“ kalbėtis. Maloniai jam nusilenkė ir tarė: „O, laba diena, pone antstoli!“ Ir užsimezgė tarp jų toks malonus pasikalbėjimas, jog atrodė, kad antstolis atėjęs buvo maloniai pasikalbėti, ne turto aprašyti. Juodu pakalbėjo apie gerą pusvalandį. Jis jam aprodė viską. Pasakė, kas jo, o kas žmonos. Atsimenu, kad namuose viskas buvo pačios, jo tik Brokhauzo enciklopedija ir rašomoji mašinėlė, bet čia pat jis pastebėjo, kad tai esą jo darbo įrankiai, ergo – neliečiami. Antstolis dirbtinai nerūpestingu, tačiau akyliu žinovo žvilgsniu nežymiai apžvelgė poeto mantą. Kiek ilgiau antstolio žvilgsnis apsistojo prie fortepijono, bet tasai buvo skolintas ar nuomotas. Tačiau iš viso buvo matyti, kad antstolis nuoširdžiai nenorėjo Binkiui padaryti nieko blogo. Tada net priėjau išvadą, kad antstoliai nėra taip baisūs žmonės, kaip juos visi nutaria. Binkis žadėjo per porą dienų reikalą sutvarkyti, o antstolis pažadėjo, rodos, net porą savaitių palaukti. Atsisveikinimo mandagumo formulėms nebuvo galo. Antstolis sakė: „Pone Binki, man labai nemalonu, kad aš su tokiu vizitu, bet, žinote, mano jau tokia nemaloni pareiga...“ Binkis savo ruožtu: „Ir man, pone antstoli, labai nemalonu...“ Viens kito atsiprašinėjo ir ilgai, ilgai viens kitam spaudė ranką. Antstolis pasakė: „Na tai sudievu, pone Binki.“ O Binkis, nežinau ar pagalvojęs, ar ne: „Iki pasimatymo, pone antstoli!..“

Mes tada vardais viens kito dar nevadinome, tai jis ir manęs labai gražiai atsiprašė, kad antstolis sutrukdė mūsų pasikalbėjimą. Jis pradėjo man aiškinti, kad turįs kažkur skubėti: skolinti ar pasiūlyti kam nors savo sumanymą, kurį greičiausiai dar turėjo sugalvoti eidamas...

Kitą kartą, jau daug vėliau, pasikvietė jis į savo ūkį mane pameškerioti. Sutinka jis mane Petrašiūnų stotyje ir sako: „Iš dangaus man iškrenti, Jasiau! Atvažiuoja antstolis manęs varžyti, tai tu man atpirksi inventorių.“ Aš taip jam ir sakau: „Kazimierai, bet kad aš nepasiruošęs varžytynėms – netesėsiu...“ Jis tarė: „O! tu tiek metų banke dirbi ir nieko nenusimanai apie varžytynes. Į varžytynes stojant pinigų nereikia! Užstatui pats duosiu penkis litus, o tu tiktai varžykis ir nenusileisk iki galo. Žus mano užstatas, bet kitos varžytynės bus tik po šešių mėnesių.“ Nelabai tuo tikėjau ir nežinau, kaip būčiau varžęsis, bet varžytynės tą dieną neįvyko – antstolis nesiteikė atvykti. Binkis nekantriai laukė antstolio iki pietų ir, taisydamas meškeriojimo pabūklus, burnojo visą valdymo sistemą, kuri leidžia antstoliams vėluotis ir trukdo žūklę. Po pietų, kai jau nebuvo prasmės antstolio belaukti, mudu pasileidome Daugyvenės pakraščiais.

Binkis mano poezijos nemėgo, bet žinojo, kad poezija yra patsai žmogus, kad temperamentas yra įgimtas dalykas ir kad tai buvo už jo ir mano galių ribų. Tačiau jis dėjo pastangų pakelti mano ūpą. Man būdavo tikrai nesmagu, kaip jis stengėsi mano rašte rasti savęs ir kaip jis nepajėgė. Jis savo rašte yra pacitavęs vieną posmelį iš *Imago Mortis*. Man tai buvo aišku, kad jis tuo mostu priėmė mano poeziją, ne vien prozą. Iš jo pusės tai buvo didelė auka ir didelis palankumo ženklas. Niekad nenorėjau būti Tumu, nes žinojau, kad jis nepakartojamas, ir man buvo gana to, kad toks žmogus mūsų tautoje galėjo kilti, o Binkio šviesaus olimpietiškumo pavydėjau ir norėjau jį turėti. Mes buvome visai priešingo būdo, bet labai gražiai sutarėme. Jis nusivylė ir mano žūkle, ne vien poezija,

bet vis tiek mus kažkas labai stiprus ir patvarus rišo. Turėjau daug progų patirti, kaip aš jam rūpėjau. Mane ir šiandien jaudina tasai jojo švelnus ir mielas rūpestis.

Mudu dvi savaiti meškeriojome. Dažnai toje pačioje sietuvoje. Jis žuvis pažino. Iš kitos upės pusės jis man pasakydavo, kokia žuvis prie mano meškerės kibdavo: „Nesiterliok su tomis raudėmis, jos kaip gimnazistės, tik seiliojasi ir sliekus gadina... Va ešerys! Tasai kaip bernas, pačiu viduriu plento... Jis vyriškai...“ Ir taip toliau.

Ir kai jis pastebėjo, kad aš, užmetęs meškerę ir atidžiai žiūrėdamas, nematau skęstančios plūdės, sušuko: „Jasiau, trauk!“ Dideliais vargais ištraukiau didžiausią savo gyvenime žuvį. Bet ir tuo neapsidžiaugiau. Jis perbrido upe, atsisėdo šalia manęs ir, taisydamas meškerę, kalbėjo, kad nėra nieko taip gero ir mielo kaip meškerionė. Ir tik dėl to jis mane čia ir pasikvietė, kad man reikia meškerioti ir kitas smulkmenas užmiršti. Jis nežinojo, kokio pobūdžio buvo buvusios tos mano smulkmenos, tik jauste nujautė, kad jos buvo stambios. Jis aiškino, kad dienos vertybės yra praeinančios vertybės, o žūklė yra konkreti, dėl to kai meškerioji, reikia meškeriot ir visa kita užmiršti. Jis norėjo mane paguosti ir tarė: „Žinai, kai aš į tave pažiūrėjau, prisiminiau, kad ir aš vieną kartą taip pat į vandenį žiūrėjau... Tada buvau dar vaikas. Ganėme miške. Turėjau seserį Leoselę, kurią mylėjau, kaip nieko gyvenime nesu mylėjęs. Tai buvo vėly rudenį. Mes, piemenys, nutarėme ją papuošti karalaite. Liepėme jai apsivilkti balta suknele ir su ta viena suknele mes ją pasodinome ant kelmo, bėgiojome ir žaidėme aplink ją. Ji pasiskundė: „Kaziuk, man šalta!“ Bet visi šaukėm: „Dar, dar!“ Ji taip dar porą kartų pasiskundė, bet mes vėl jai sakėme, kad ji dar truputį pasėdėtų. Galop ji nurimo ir daugiau nesiskundė. Kai nusibodo mums bežaisti, pastebėjau, kad ji visa pamėlus ir dreba. Norėjome, kad ji bėgiotų ir sušiltų, bet ji buvo visai sustingusi ir vos bepaėjo. Vakare parvedėm ją namo. Ji atgulė ir karščiaavo visą naktį. Rytą pažiūrėjau į ją lovoje, ir man pasidarė baisu. Sėdėjau pas galvijus ir visą laiką apie ją galvojau. Popietė atėjo šaukti manęs motina, kad aš jočiau į Papilį daktaro. Užsėdau ant arklio ir išjojau. Visą kelią mane kankino mintis, kad nužudžiau savo seserį. Prijojau tiltą, po kuriuo buvo gili sietuva: ir man staiga šovė mintis, kad reikia šokti nuo tilto į vandenį... Ilgai, ilgai į tą sietuvą žiūrėjau. Vėl atėjo mintis: o gal ją daktaras išgelbės. Paspaudžiau arklį ir nujojau šuoliu. Bet ji mirė.“

Tą savo sesers mirtį jis man buvo prieš metus pasakojęs sodelyje, prieš savo butą, Prūsų gatvėje, kai jis man nuo saulėleidos iki saulėtekos pasakojo apie save. Jis tai žinojo. Bet jei Prūsų gatvėje jis norėjo tais prisiminimais nuskaidrinti savo sielą, tai prie Daugyvenės jisai norėjo nuskaidrinti manąją, atverdama pačias giliausias ir pačias skaudžiausias savo sielos žaizdas. Jų neperduos joks pasakojimas, jokios stiliaus gudrybės, nes be jo balso, be jo pauzių ir nutylėjimų net ir pažodinis nupasakojimas būtų ne kas kita, kaip tik jojo jausmų sumaitojimas.

Jo gyvenimas, banaliai tariant, nebuvo rožėmis klotas, bet jis niekad nenusimindavo ir visas negeroves su humoru sutikdavo. Viešėjau jo ūkyje Balsiuose, kuris kadaise buvo tipingas dvarelis. Uošvė, senosios kartos ponija, mėgo pakalbėti apie literatūrą, ne apie ūkį. Dėl to jis skurdo ir tolydžio smuko. Ypač po Binkio pravesių reformų. Vieną kartą jis bandė plačia pėda cukrinių runkelių ūkį, bet nepasisekė. Binkis nenusiminė ir persimetė į sparnuočius. Priperino gausybę žąsiukų, bet vos tie išsirito, užnyko žąsiukus žiurkės. Binkis, Geležinio Vilko puskarininkis, per penkiasdešimt žingsnių iš revolverio gesinęs žvakes, rado išeitį: reikia pirkt šautuvą ir ginti žąsiukus nuo žiurkių. Nukako į Šiaulius, nupirko už kelis šimtus litų šautuvą ir pradėjo žiurkes šaudyti, bet, bešaudydamas žiurkes, beveik visus žąsiukus iššaudė. Taip jis pats tuos dalykus pasakojo. Iš tikrųjų jis į tą ūkį įdėjo daug savo uždirbtų pinigų ir jį tikrai pakėlė ant kojų. Jo uošvės ūkį pražudė ne reformos ir ne žiurkių šaudymas, bet garsiosios šiaurės Lietuvos liūtys.

Kai aš buvau tame ūkyje, visa buvo apleista, ir laukuose geriausiai klestėjo usnys. Kai paklausiau, iš kur čia tiek usnių, jis man atsakė, kad jo kaimynas – poetas Borisas Melngailis jo visus laukus usnimis užsėja. Taip Melngailis jo ūkį ir nuvaręs. Juo geriau žemę dirbti, juo vešliau usnys auga, o kai tik Melngailio usnys nužydi, tai ir vėjas kaip tik atsisuka nuo jo pusės.

Kartą ten man beviešint ir susėdus vakarieniauti, užėjo būrys lietaus ir per lubas pradėjo lašėti ant staltiesės ir į lėkštes. Iš karto jis nekaip pasijuto, bet valgė sau ir nepaisė. O lietus savo: lyja nuo lubų kaip lauke. Pakėlė jis galvą, pasidairė ir kreipėsi į žmoną: „Zosyte, ar tu nepaieškotum kur kokio skėčio, ar ką?“ Nieks, net vaikai nesijuokė. Ir nuotaika buvo sunki. Man gaila buvo jo uošvės, kuri visai tragiškai į dalykus žiūrėjo. Galop Binkis atsistojo ir olimpiškai ramiu balsu pasakė: „Paieškokim kokios vietos, kur nelaša, ir palaukim, kol lietus praeis.“ Sūnus atsiliepė: „Tėte, kad jau lauke nelyja!“ Tas vėl ramiai atsakė: „Tuo geriau – jei lauke nelyja, tai ir troboj greit nustos.“

Per savo trumpą gyvenimą Binkis nugyveno tris ar keturis ūkius. Trisdešimt devintaisiais ruošėsi parduoti Balsius, tada jau mirusios uošvės ūkį, ir pirkti naują kažkur apie Aukštadvarį, Trakų apskrity. Jis man sakė, kad tai esąs idealus ūkis, apie kurį jis visą gyvenimą svajojęs: „Žemės tik septyniasdešimt hektarų ir visa... nedirbama!“ Bet čia pat ežeras, čia pat krūmai: medžiok, meškeriok ir rudenį ruduokes rink! Ruduokes jis labai mėgo: kiekvieną rudenį su žmona ir vaikais jis eidavo ruduokių rinkti į Eigulių šilą. Nežinau, kaip jam pasisekė su tuo idealiu ūkiu. Greičiausiai karas ir okupacija neleido įsikūnyti tai gražiai poeto svajonei.

Vienu metu jis turėjo tikrą dvarą: su trisdešimt septynių kambarių rūmais ir kelių dešimčių hektarų parku. Surinkęs, pasiskolinęs ar staiga kur gavęs, nes ne jo būdo žmonės pinigų taupo, kelis tūkstančius litų, Binkis užpirko iš valdžios buvusį visos Rusijos ministro Stolypino Kalnaberžės dvarą (netoli Kėdainių, ant Nevėžio kranto).

Kaip jis ten ūkininkavo – nežinau. Pats nemėgdavo apie tai užsiminti, nes tasai nelaimingasis dvaras kiek siejasi su jo pirmosios žmonos mirtimi. Kartą jis man prasitarė, kad jo žmoną į kapus nuvaręs žemės ūkio ministras.

Jo draugų versija kiek kitokia: Binkis, kiek tame dvare paūkininkavęs, suprato, kad ne jam tasai dvaras vesti ir išsipirkti, bet žmona kitaip galvojo: ji manė, kad ne tik gali, bet ir turi. Binkis plačiai atvėrė duris draugams rašytojams, ir su laiku tai galėjo, anot Binkio draugų, tapti rašytojų namais. Iš to dvaro galop reikėjo Binkiui išeiti.

Porą kartų jis man pasakojo apie savo pirmosios žmonos mirtį, bet netiesiogiai, o kaip apie kažką susietą su telepatija: „Gyvenau tada Kaune, Domininko Blyno namuose: vieną rytą prabudusi duktė pradėjo nesavu balsu mamos šauktis. Atsikėliau, paėmiau ją ant rankų iš lovitės, o ji visa drebedama šaukė: „mama, mama, bijau!“ Aš ją pradėjau raminti ir nešioti, bet ji vis šaukė: „bijau, bijau, mama!“ Pro langą matėsi tekanti saulė. Vienuoliktą valandą gavau telegramą, kad tą rytą kaip tik tuo laiku mirė mano žmona.“

Jis man tvirtindavo, kad Kaune nei gyvent, nei mylėt negali žmogus: „Mylėt tai tik Vilniuj! Bet ir ten man nesisekė. Išėjau vieną kartą su tokia dailia lenke į Antakalnio pusę. Susėdome, pradėjome kalbėtis, ir ji mane paklausė, ar aš skaitęs Helenos Mnišek *Raupsuotąją*. Atsakiau, kad ne. Pažiūrėjo ji į mane kaip į raupsuotąjį, ir išsiskyrėme...“

Romansėlių jo sąskaitoje nestigo... Gerai neatsimenu, ar baliuj, ar svečiuose, prie mūsų prisėdo ponia Bieliūnienė. Binkis, neleidęs jai nei sušilti prie mūsų stalo, tarė man: „Va, Jasiau, tai šitai poniai aš kadaise parašiau savo *Gėles iš šieno...*“ „Man!? – ji paklausė nustebusi, – tai ko man apie tai niekad neužsiminei?“ Ir pradėjo jis man pasakoti taip, lyg josios ten būtų nebuvo: „O buvo taip... Kartą ji, būdama gimnazistė, vartė šieną. O taip buvau į ją įsižiūrėjęs, taip įsimylėjęs, kad, būdavo, kai pro šalį eina, tai aš vos ant kojų besilaikau. Bet vieną kartą suėmiau save į saują ir kai pamačiau ją vieną

lankoje šieną bevartančią, nutariau, kad šį kartą aš jai viską aiškiai kaip ant delno išklošiu. Nuėjau, sakau labas, o ji varto. Kalbindamas palydėjau vieną pradalgį, o ji tyli ir varto. Antro pradalgio nelydėjau, bet šnekėjau, o ji vis tyli ir varto. Aš šnekinu, o ji varto." Ponia klausydama tarė: „Na tikrai, tikrai taip buvo, bet aš maniau, kad tu tik šiaip sau buvai atėjęs paerzinti gimnazistės." Binkis tęsė: „Užpykau, apsisukau ant kulno ir, parėjęs namo, parašiau *Gėles iš šieno*." Ponia pridėjo: „Žinai, Kazy, kad aš tau tada jaučiau didelę silpnybę, bet tu tik tą vieną kartą mane ir tekalbinau." Binkis buvo staigus ir ambicingas.

Aš jam sakydavau, kad jis gimęs diplomatas. Jis man atšaudavo: „Klysti, Jasiau. Mane buvo bepradedą diplomatu padaryti. Įdavė man kartą diplomatinį kumpių paketą į Berlyną nuvežti. Aš tą paketą pamiršau stoty, o vokiečiai užuodė kumpius, taip kad reikėjo ministerijoms aiškintis. Taip ir baigiau savo diplomatinę karjerą."

Dažnai galvodavau, kad ateities literatūros istorikui bus labai sunku rašyti apie anuos gražius laikus. Lietuviai pakalba, pakalba ir išgeria bekalbėdami, bet ištartas žodis – ne paukštis – nesugrįš ir neliks. Mūsų epistoliarinė literatūra buvo tik dviejų rūšių: meilės ir reikalų. Tai numatydamas, kai vykau į užsienius, prašiau draugų, kad rašytų. Ir visi pažadėjo, net Binkis. Bet, be Antano Vaičiulaičio, man niekas nerašė. Kai po metų grįžau atostogų ir sutikau Binkį, tai pirmas žodis, kurį jis man ištare, buvo: „Jasiau, aš tau parašiau laišką, atėik rytoj, aš tau jį įteiksiu..." Ir turėjau atsiimt tą laišką, be voko, be nieko. Ar draugai mane buvo pamiršę? Ne! Jie man siuntė siuntinių: tabako, dešrų, maisto konservų, paramiškės juodosios duonos ir pinigų. Bet laiškų nerašė, ir aš net nežinau, kam už tas gėrybes turėjau padėkoti.

Binkis rašė lengvai ir greitai, nors rašyti labai nemėgo. Ir jei jo reikalai būtų nespaude, tai vargu ar jis būtų tiek parašęs. Tik vėliau pastebėjau, kad jis rašymo procesu ir dvasia buvo labai panašus į Alfred de Musset (Alfre de Miusė), kuris galėjo tuo pačiu metu ir kalbėti, ir rašyti. Rašė jis gana stambiomis raidėmis. Mane stebino tai, kad tasai jo stambus raštas buvo gana talpus. Rašė be juodraščio, ir jo rankraščiai, nors jų nedaug esu matęs, beveik be braukymų, beveik be įrašų, o jei kuris žodis ir nubrauktas, tai to žodžio pakaitalas ne viršuj, čia pat toje pat eilėje parašytas.

Vieną kartą, dar „alijošiniiais" laikais, sutikęs mudu su Miškiniu, jis sako: „Gerai, judu mane iš bėdos ištrauksite, lipam į viršų!" Užkopiame į tretį aukštą, prieinam prie durų, kur girdėtis būrys kvatojančių merginų, ir jis paskambina. Atidarė duris visai nepažįstama mergina. Net pagalvojau, kur ir ko jis čia mus atsivedė. Įėję pastebėjome, kad vieną kitą jų mes pažįstame, o Liūnę Janušytę ir visai neblogai. Binkis tarė: „Na, vaikinai, aš truputį čia su mergužėlėmis pakalbėsiu, o jūs man pabaikite šį raštelį." Padavė mums pradėtą feljetoną ir nuėjo sau kalbėtis. Miškinis pažiūrėjo, pavartė ir tarė: „Tai kirvis – nei pradžios, nei galo, nežinia nei apie ką, ir rašyk. Kazimierai, kas čia turi būt?" Tas atsiliepė: „Rašykit, ką tik norite – aš pasirašysiu." Miškinis dar paklausė: „Ir prieš valdžią?" Tas atsakė: „Ir prieš valdžią ir prieš patį velnią, tik rašykit." Tai ir sakau Miškiniui: „Rašom! Kas mums". Ėmėm ir parašėm apie dešimtį posmų. Mes ten keletą sušukom gana juokingų, kad net patys iš savo rašto ėmėm juoktis. Atėjo galop Binkis su visomis merginomis pažiūrėt, kaip mums sekasi. Paėmė, paskaitė ir tarė: „Na, gerai, vyrai, tik ne į temą..." Miškinis atsistojo teatrališkon pozon ir tarė: „Matai, Kazimierai, ir mudu va su Jonu ne iš kelmo išspirti esava, Rygiškių Jono gramatikos žodžiais tariant, bet tu čia pasodink ir karalių Saliamoną, tai ir tas neišgalvos, kas čia reikia rašyti." Binkis atsakė: „Rašyt nemokat, nesiteisinkit! Eikit va dabar su panomis pafliртуot. Jei jūs ir su jomis taip kalbėsit, kaip rašot, tai daugiau aš jums ne draugas!" Po pusvalandžio jis atsinešė keliolika posmelių ir paskubomis mus išsivedė.

Visada gyvas, pilnas taiklaus sąmojo ir žaibinės orientacijos: pradėk tik sakinį, o jis jį nuo pusės nukirs ir pabaigs. Mes visi trys kažkur kažkam pramovėme. Tai susėdome ir norėjome sukerpti naują

strategemą. Miškinis, krapštydamas pakaušį, pradėjo nuo preambulės ir šiais žodžiais: „Matai, Kazimierai, jei Dievas nori ką nubausti, tai...“ „velnias jam pakiša pusbonkį,“ – pabaigė Binkis. Aš nusijuokiau ir tariau, kad jis gimęs dramaturgas. Binkis atšovė: „Tavim, Jasiau, netikiu. Tu man pataikauji: aną kartą sakei – gimęs diplomatas, šiandien – gimęs dramaturgas, ryt vėl ką nors išsigalvosi.“

Vienu metu jis buvo persiėmęs K. Ambrazaičio darbiečiais. Viename susirinkime Binkis pastebėjo, kad saugumo valdininkas stenografuoja kalbas. Jis ramių ramiausiai prie jo priėjo ir, vaidindamas darbietį, tarė: „O! kaip bičiulis gražiai rašote! Mūsų sekretorius beveik neraštingas, tai gal paskolintumėte savo protokolą mums nusirašyti?“ Tasai, aišku, sumišo ir išsmuko iš susirinkimo.

Binkis mėgdavo jaunimą ir kiekvieną jauną ir gyvą mintį. Kur koks judėjimas, ten ir jis, o gal dar geriau: kur jis, ten ir judėjimas. Jam rūpėjo ir darbiečiai, ir jaunalietuvių, ir Rašytojų draugija. Tačiau jam greit nusibosdavo. Jį žavėjo tik pradžia. Bet ko jis imdavosi, kur linkdavo, tai ten eidavo visa širdimi. Jis arba mylėjo, arba nekentė, o vidurio nepakentė.

Viens iš tokių ūpo pakilimų buvo Antano Rimydzio *Literatūros Naujienos*. Būdavo visi, kas tik rašo, spaustuvėje: Rimydis, Binkis, Giros, Žengė, na, ir Miškinis su savo šešėliu Jasium. Planuojame, diskutuojame, rašome, korektūras taisome. Čia buvo legendarus Liudas Gira: jis trečioje korektūroje dar mėgdavo taisyti stilių. Žinodami tą jojo silpnybę, redaktorius ir spaustuvėninkai jo kaip tik nelaukdavo tada, kai rinkinys būdavo veržiamas į formas. Tai kartą, pamatę Girą atbėgantį korektūrų taisyti, įspėjome redaktorių Rimydzį. Šis ir tarė Binkiui: „Kazy, tu pažiūrėk Giros korektūrų, nes jei jį prie jų prileisim, tai laikraštis rytoj neišeis.“ Binkis sutiko. Ir kai Gira atėjo, tai jis jam pasakė: „Liudai, aš šiandien tavo korektūras taisau.“ Į tą tarpą atėjo spaustuvėn Karolis Vairas su panike iš Užsienių Reikalų ministerijos padaryti prancūziškai laikraščio santrauką. Binkis skaito ir pikta kažką po nosim bumba, o Gira prisikišęs žiūri. Binkis perskaitė, pakėlė akis į lubas ir nubraukė pusę straipsnio. Gira sušuko: „Binki, ką darai?“ Tasai ramiai atsakė: „Braukiu!“ Gira vėl: „Bet kam brauki?“ Binkis: „Braukiu dėl to, kad (čia jis pavartojo donelaitišką žodelytį!)“ Ir mane nustebino tai, kad niekas tuo žodžiu, net ministerijos lapėta pana, – nepasipiktino. Ir visiems atrodė, kad tasai argumentas buvo pats gerasis.

Energijos jisai turėjo. Jis man sakydavo, kad jo kartos žmonės dar pajėgūs, ir pajėgūs dėl to, kad senlietuviškai užauginti. Anot jo, seniau motinos kūdikiams duodavo činčibiero. O činčibieras yra ne kas kita kaip strichninas. Silpnas krinta nuo jo, bet stipresni atlaiko, o jau kas činčibierą atlaiko, tasai šimtą metų gyvena...

Mirė jis gana jaunas nors ir činčibieru maitintas. Mačiau jį kartą jau per tris žingsnius nuo mirties.

Buvo Ukmergėje literatūros vakaras. Nuvažiuovom, atskaitėm ir manėm nakvoti, bet Liūnė Janušytė per anksti ant kamščio užmynė ir šokių salėje ji sau viena pradėjo naują literatūros vakarą. Binkiui tai nepatiko. Išsikvietė jis ją į koridorių ir, žodžių medvilnėn nevyniodamas, pasakė jai tiesą į akis, tai yra, kad girta kaip vežikas, kad šiokia ir tokia, ir taip toliau. Bet ta, ar alkoholio, ar garbės apsvaiginta, jam atkirto: „Aš ne maža mergaitė, o tu ne mano tėvas, ir kas tau darbo – darau, ką noriu.“ Binkis pasikvietė mane ir Miškinį ir sako: „Negaliu žiūrėt į tą paleistuvę – važiuojam namo!“ O mums kas: jei važiuojam tai važiuojam. Ir išvažiuovom.

Atvažiuojant snigo, paskui paleido, bet naktį pradėjo šalti, ir kelias buvo baisiausiai slidus. Taip maždaug apie pusiaukelį tarp Ukmergės ir Jonavos, gana smarkiai važiuojant, sprogo priešakinio rato padanga. Ar šoferis nesusorientavo, ar tikrai slidžiam kely nebuvo galima mašinos kontroliuoti, bet automobilis, blaškydamasis į abi plento puses, visu smarkumu skrido bent porą šimtų metrų, kol galop įvirto į griovį. Bevirstant Miškinis sušuko: „Jau!“ Bet taip ir nebaigė sakinio, o Binkis sėdėjo kaip sėdėjęs. Kiek palaukęs, ramiai ir pikta pasakė: „Tu, vaikinė, turbūt primą kartą važiuoji?“ Tas aiškinosi, kad kelias taip slidus, kad tikrai jis nieko negalėjęs padaryti. Išlindome iš pusiau apvirtusio

automobilio. Buvo graži mėnesiena; šviesu, nors, anot Miškinio, eiles berašyk; balti debesėliai plaukia ir skliaute, ir plento apledėjime, bet plynas laukas, geriau – vienos pelkės, ir jokios trobos, jokios sodybos... Binkis sėdi ir nelipa lauk: girdi – šalta... Kai mes su šoferiu pakeitėm padangą, tik tada Binkis išlipo. Užvedė mašiną. Griovio krantas buvo staigus ir gana status. Pirmieji ratai šiaip taip užsirito, bet tada mašinos karoserija atsirėmė į žemę...

Toli pelkėse matėsi tvora. Klimpdami nuėjome tvorų atsinešti. Prisėmėme batus. Dirbome gal valandą, bet mašina nė iš vietos. Praradome viltį, kad savomis jėgomis išsikapanosime. Automobilio stiklai iškulti, ir nėra kur dedas. Miškinis sugriebė mane ant plento polkos pašokti. Bešokdami žiūrim, kad plentu kažkas važiuoja. Važiavo ūkininkas su pačia iš Siesikų. Arkliukas kaip gera ožka – bet vis ne žmogus. Ūkininkas mielai sutiko padėti: ištraukė iš rogių virvę, pririšo prie automobilio, o mes dar iš užpakalio su tvoromis, ir mašina pajudėjo, bet arkliukas, pasiekęs patį plento slidumą, paslydo ir suklypo, ir ko nedarėme, o paskutiniai ratai vis nesirito per plento briauną. Padėkojom žmogui už triūsą, dar porą litų už tai jam į delną įspraudėm, tai jis nuvažiavo kepurę kilnodamas.

Tada Binkis vėl mašinos: pasistatė apikaklę ir kampe susigūžęs atsisėdo. Mudu su Miškiniu traukėm burtą, kurion pusėn eiti. Burtas nulėmė Jonavos pusę. Ėjome gal du kilometru ir pasiekėme: sodybą ne sodybą, karčiamą ne karčiamą. Šunų pilna, ir visi loja. Beldžiamės ir netrukus girdime, kad viduje kažkas kalba. Išėjo augalotas žydas. Mes jam papasakojome savo nuotykią ir prašėme, ar jis negalėtų mus iš bėdos ištraukti. Tasai pasakė „gerai“, prikėlė du sūnu kaip ažuolu, o tie išsivedė iš tvarto jau pakinkytus du sunkaus tipo arklius, tai mes grįžome tikri, kad šį kartą bus gerai. Binkis, pamatęs penkis vyrus ir du arklius, išlipo iš mašinos padėkoti žmogui, kad tas vidury nakties nepatingėjo mums padėti. Bet žydas prabilo: „Ui, mes biedni žydėliai, mes iš to gyvenam.“ Binkis šoko kaip žarija: „Ak, jūs netikėliai! Ak, jūs nevidonai! Dėl to jūs ir biedni žydėliai, kad jūs iš žmonių nelaimių gyvenate!“ Žydas sumišo ir nebežinojo nei ką besakyti. Bet sunūs pritvirtino grandinėmis arklius ir užtraukė automobilį ant plento. Nesiderėdami sumokėjome penkis litus, padėkojome vieni kitiems ir pajudėjome.

Važiuot buvo tikrai šalta. Ypač pradėjo gelti sušlapusias kojas. Jonavoje įsiveržėme į beatsidarančią užėigėlę. Išgėrėme arbatos su lašais, užsiklijavome laikraščiais automobilio langus. Iš laikraščių naudos nebuvo: vos įvažiavus į laukus, vėjas juos nuplėšė. Kaune atsiradome dienelei brėkstant...

Ir šiandien jį matau: majestotišką, juodą kaip Edgar Poe (Edgar Po) juodvarnį, išdidžiai susigūžusį pakrypusiame automobilyje. Yra žmonių, kurių negalima įsivaizduoti mirusių. Neįsivaizdavau mirusio Tumo – o reikėjo. Neįsivaizdavau mirusio ir Papilio aro, užmerkusio plėšrias savo akis, ramiai sudėjusio rankas tarp palmių ir kitų tropinių augalų, kaip aš jį dabar matau nuotraukoje. Vadinas, jo tenai jau nėra!..

Niekad daug draugų neturėjau (ir priešų), ir kai pagalvodavau, kad ten kada nors grįžęs jau nebematysiu tų mielių veidų, tai man akyse prabėga tie visi laikai ir žmonės, tai man ausyse skamba jų lakūs žodžiai ir traškus juokas, kurie jau niekad nesugrįš ir neskambės kitaip, kaip tikrai atminimuose.

Vien dėl jų, atrodo, vertėjo gyventi, vien dėl jų vertėjo padaryti šis graudus ir neprasmingas žygis, vien dėl jų vertėjo kęsti visą šio laiko negandą. Vien dėl jų ir mano gyvenimas gal bus šio to vertas. Didelio nerimo valandą aš į juos šaukiuos: „Kur jūs, mano draugai, įtūžusio likimo siūbuojančių bangų staigiais verpetais einat?..“

Jie stovi debesyse žvilgančiais šarvais, plevėsuojančiomis kapomis ir moja, rodos, man ir sako: „Jonai, palik tas visas smulkmenas, tuos visus niekus, einame!..“